

PRAVO SOCIALNE VARNOSTI

Delovno in socialno pravo 2010

Socialna država in država blaginje

- Člen 2 URS: »Slovenija je pravna in socialna država.«
- Uresničevanje načela socialne države (ang. *social state*)
 - človekove pravice, ki imajo socialno naravo, in pravila za urejanje socialnih razmerij
 - načini uresničevanja in podlaga → zakoni
- država blaginje (ang. *welfare state*)

Zakonodajni viri na področju socialne varnosti

⊙ varstvo v starosti in varstvo invalidov

- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1) + predlog ZPIZ-2 (v parlamentarni obravnavi)
- Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI)

⊙ varstvo v primeru brezposlenosti

- Zakon o urejanju trga dela (ZUTD) – do 1. 1. 2011 se uporablja še stari Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB)

⊙ zdravstveno varstvo

- Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ)

⊙ družinsko varstvo

- Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP)

⊙ socialno varstvo

- Zakon o socialnem varstvu (ZSV)
- Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre) – uporablja se od 1. 6. 2011
- Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS) – uporablja se od 1. 6. 2011

Socialne vrednote

- ⊙ Človekovo dostojanstvo
- ⊙ Socialna pravičnost
- ⊙ Vzajemnost in solidarnost
- ⊙ Enako obravnavanje

Načela socialne varnosti

- ⊙ Enotnost socialne varnosti
- ⊙ Vzajemnost in solidarnost
- ⊙ Univerzalnost
- ⊙ Demokratičnost in privatizacija
- ⊙ Zakonitost
- ⊙ Nezastarljivost, neodtujljivost in spoštovanje pridobljenih pravic
- ⊙ Varstvo pravic

Socialna država

SOCIALNA ZAVAROVANJA

- zakonska, javna, praviloma obvezna zavarovanja za socialna tveganja (socialne primere)
- pravice se zagotavljajo zavarovancem ob nastanku socialnega primera:
 - zdravstveno, pokojninsko, invalidsko zavarovanje
 - zavarovanje za primer brezposelnosti
 - starševsko in otroško varstvo

SOCIALNO VARSTVO

- namenjeno zagotavljanju minimalnih socialni pravic tistim, ki niso zavarovani pred posledicami socialnih primerov
- oblika:
 - socialna pomoč v denarju
 - socialna pomoč v naravi:
 - socialne storitve
 - stvarne dajatve

SOCIALNE UGODNOSTI

Sistemi socialne varnosti za starost

- ⊙ obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje
- ⊙ državne pokojnine (ukinjene v predlogu ZPIZ-2)
- ⊙ socialne pomoči (denarna socialna pomoč in varstveni dodatek)

- varstvo kmetov (po posebnih predpisih)
- varstvo žrtev vojne (po posebnih predpisih)

- obvezna/prostovoljna dodatna pokojninska zavarovanja (kolektivna in individualna)

Obvezno pokojninsko zavarovanje

- ⊙ **Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju** (ZPIZ-1) + predlog ZPIZ-2 (že v parlamentarni obravnavi!)
- ⊙ zavarovanje je obvezno za zaposlene in določene druge aktivne osebe
- ⊙ pravice na podlagi zavarovanja:
 - pokojnina (starostna, invalidska, vdovska, družinska, delna)
 - pravice iz invalidskega zavarovanja
 - dodatne pravice (dodatek za pomoč in postrežbo, invalidnina)
 - druge pravice (odpravnina, oskrbnina, dodatki)

Starostna pokojnina (s predlogi sprememb)

ZPIZ-1

- minimalni pogoji za pridobitev:

ZAVAROVANA DOBA	STAROST
40 (m), 38 (ž)	58 (m, ž)
20 (m, ž)	63 (m), 61 (ž)
15 (m, ž)	65 (m), 63 (ž)

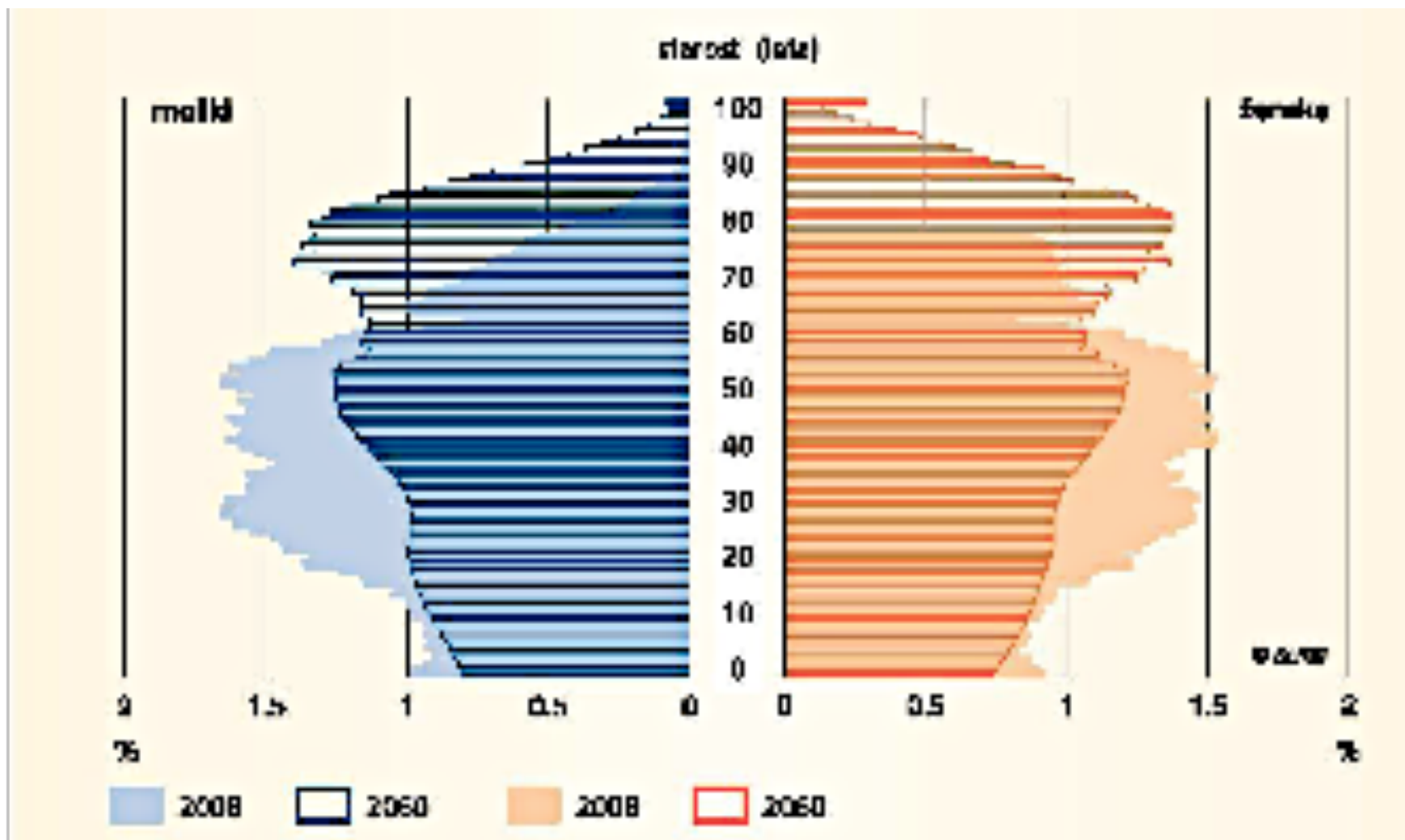
- odmera: najugodnejših 18 let
- PROBLEMI:
 - demografske razmere
 - prezgodnje upokojevanje (med 55 in 64 letom le 32,8 % zaposlenih)
 - pozen vstop mladih na trg dela
 - slabitev pokojninske blagajne
 - stalno zniževanje pokojnin

Predlog ZPIZ-2

- minimalni pogoji za pridobitev:

ZAVAROVANA DOBA	STAROST
43 (m), 41 (ž)	60 (m), 58 (ž)
15 (m, ž)	65 (m, ž)

- postopen dvig upokojitvene starosti
- odmera: najugodnejših zaporednih 34 let
- ohranjanje realnih vrednosti pokojnin
- bistveno širši krog zavarovancev

Starostna piramida prebivalstva RS – primerjava med letoma 2008 in projekcija leta 2060.

(Vir: Gradivo v zakonodajnem postopku, EPA 1300-V.)

Ostale pravice na podlagi ZPIZ-1

⊙ **Pravice družinskih članov ob smrti zavarovanca**

– **Vdovska pokojnina**

- vdova/vdovec umrlega zavarovanca
- starost, popolna nezmožnost za delo, preživljanje otroka

– **Odpravnina in oskrbnina**

– **Družinska pokojnina**

- otroci, posvojenci umrlega zavarovanca
- do 15. leta, do konca šolanja (max 26 let), med 15. in 18. letom, če so prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje

⊙ **Varstveni dodatek (zdaj v novem ZSVarPre)**

- nizka pokojnina + nizki dohodki in premoženje družine, ki ne zadoščajo za preživljanje

Socialna varnost invalidov

- ⊙ Invalidnost (I., II., III. kategorija)
- ⊙ Pravice iz obveznega invalidskega zavarovanja
 - **Invalidska pokojnina**
 - I. kat., II. kat. + nad 50 let (predlog ZPIZ-2: 55 let) in dopolnjena polna starost
 - poškodba pri delu ali poklicna bolezen ali predhodna pokojninska doba
 - **Poklicna rehabilitacija** (do 50. leta; predlog ZPIZ-2: do 55. leta)
 - pravica in obveznost
 - izobraževanje, usposabljanje
 - drug poklic (ponovna vključitev v del. okolje)

Socialna varnost invalidov

⊙ Prave po končani poklicni rehabilitaciji:

- premestitev na drugo delovno mesto in nadomestilo
- delo s krajšim delovnim časom in delna invalidska pokojnina
- nadomestilo za invalidnost

• Invalidnina za telesno okvaro

- izguba, poškodovanost ali onesposobljenost posameznih organov telesa (min. 30 %)

• Dodatek za pomoč in postrežbo

- odvisnost od oskrbe drugega

Zaposlovanje in zavarovanje za primer brezposelnosti

- ⊙ star Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB) je nadomestil **Zakon o urejanju trga dela** (ZUTD – velja od 27. 10. 2010, uporablja se od 1. 1. 2011)
- ⊙ novi zakon uvaja t. i. **koncept varne prožnosti** (ang. *flexicurity*)
- ⊙ med drugim:
 - širi krog obveznih zavarovancev + več možnosti za postovoljno zavarovanje
 - sprememba vstopnih pogojev: pogostejša upravičenost mladih brez delovnih izkušenj
 - nov institut delne brezposelnosti

Ukrepi države na področju trga dela

🕒 Storitvi za trg dela:

- vseživljenska karierna orientacija
 - identifikacija kompetenc (infomiranje, svetovanje, učenje)
- posredovanje zaposlitve

🕒 Aktivna politika zaposlovanja (APZ)

- povečanje zaposlenosti, zaposlivosti, konkurenčnosti in prožnosti

🕒 Zavarovanje za primer brezposelnosti

🕒 Zagotavljanje pravic iz zavarovanja za primer brezposelnosti

Ukrepi so za upravičence brezplačni.

Zaposlovanje in zavarovanje za primer brezposelnosti

ZAPOSLOVANJE

- Posredovanje zaposlitve
- Posredovanje dela
- Pospeševanje zaposlovanja
- Aktivna politika zaposlovanja (APZ)

ZAVAROVANJE ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI

- Nezaposlenost
- Brezposelnost
 - Izguba zaposlitve brez:
 - volje
 - krivde
 - ★ izjeme

INSTITUCIJE

- Zavod RS za zaposlovanje
- koncesionarji
- poslovni subjekti

Zavarovanci in brezposelne osebe

ZAVAROVANCI

- **OBVEZNO** (bistveno širše v novem ZUTD!):
 - zaposleni (tudi samozaposleni)
 - poslovodne osebe v osebni družbi in enoosebi d. o. o.
 - družinski pomočniki
 - poklicni rejniki
 - starši (varstvo min. 4-ih otrok, prispevki)
 - prejemniki nadomestila za primer brezposelnosti ipd.
- **PROSTOVOLJNO**:
 - zaposleni v tujini in njihovi partnerji
 - v času suspenza PoZ ipd.

BERZPOSELNA OSEBA

- iskalec zaposlitve
 - zmožen za delo
 - prijavljen na zavodu
 - aktivno išče zaposlitev
 - pripravljen sprejeti ustrezno/primerno zaposlitev
- +
- nima drugega statusa:
 - delovno razmerje
 - samozaposlenost
 - poslovodna oseba v enoosebni družbi, status študenta (do 26. leta) ipd.

Pravice brezposelne osebe

PRIMARNE

- svetovanje in pomoč za preprečitev ali odpravo brezposelnosti
 - vključevanje v zaposlitev
 - vključevanje v delo
 - vključitev v APZ

ZAPOSLOTVENI NAČRT

SEKUNDARNE

- denarni prejemki (na osnovi zavarovanja):
 - denarno nadomestilo za primer brezposelnosti
 - plačilo prispevkov za obvezna socialna zavarovanja
 - pravica do plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje eno leto pred izpolnitvijo minimalnih pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine

Pogoji za pridobitev denarnega nadomestila

- **le zavarovanci** (na podlagi plačila prispevkov, izjema: delodajalec ni plačal prispevkov)
- status brezposelne osebe zavarovana min 9 m/ zadnjih 24 m (prej 12 m/18 m)
- **NE PRIDOBI** zavarovanec, ki postane brezposeln:

PO SVOJI KRIVDI

- redna odpoved iz krivdnega razloga
- izredna odpoved s strani delodajalca iz razlogov na strani delavca

PO SVOJI VOLJI

- sporazumna prekinitvev
- redna odpoved s strani delavca
- odklonitev pogodbe za ustrezno delo in nedoločen čas

★ izjema: preselitev in zaposlitev zakonca ali zunajzakonskega partnerja

Primerna in ustrezna zaposlitev

Ustrezna zaposlitev		Primerna zaposlitev
nedoločen ali določen čas + polni delovni čas ali krajši od polnega	TRAJANJE	nedoločen ali določen čas + min. polovični delovni čas
ustreza vrsti in dokončane izobrazbe ali zahtevane izobrazbe za DM v zadnjih 12 m	ZAHTEVNOST DEL	ustreza vrsti in največ eno raven nižji izobrazbi glede na ustrezno zaposlitev
do tri ure (samohranilci dve) v obe smeri z javnim/organiziranim prevozom	ČAS VOŽNJE	do tri ure (samohranilci dve) v obe smeri z javnim /organiziranim prevozom

Obseg denarnega nadomestila

- ⊙ **Osnova za odmero:** povprečna mesečna plača v zadnjih 8-ih (prej 12-ih) mesecih
- ⊙ **Višina:** 80 (prej 70) % osnove za prve tri mesece; naslednji meseci: 60 %
- ⊙ **Min:** 350 EUR (prej 45,56 % minimalne plače)
- ⊙ **Max:** $3 \times 350 = 1.050$ EUR (prej $3 \times 45,56\%$ minimalne plače)
- ⊙ **Trajanje:** 3-25 mesecev, odvisno od dobe zavarovanja in starosti (3 mesece za zavarovalno dobo od 9 m do 5 let)
- ⊙ Pravica do opravljanja dela v vrednosti do 200 EUR/mesec
- ⊙ Delna brezposelnost
- ⊙ Prednostno vključevanje v APZ

Rok za uveljavitev denarnega nadomestila

⦿ 30 dni po prenehanju obveznega zavarovanja
(uveljavljanje po roku: trajanje prejemanja nadomestila se skrajša)

⦿ Rok ne teče med:

- boleznijo
- starševski dopustom
- vojaško dolžnostjo
- prestajanjem pripora

prijava: 30 dni
po prenehanju

Prenehanje denarnega nadomestila

- ⊙ Sprememba statusa
 - zaposlitev
 - samozaposleni
 - pokojnina
- ⊙ Odklonitev
 - ustrezne oz. primerne zaposlitve
 - vključitev v APZ
 - podpis zaposlitvenega načrta
 - se odjavi iz evidence brezposelnih
- ⊙ Delo na črno
- ⊙ Ne išče aktivno zaposlitve
- ⊙ Neresnični podatki o izpolnjevanju pogojev

Uveljavljanje pravic

- ⊙ **1. stopnja:** pooblaščen delavec zavoda
- ⊙ **2. stopnja:** MDDSZ (odloča po pravilih Zakona o upravnem postopku – ZUP)
- ⊙ **Sodno varstvo:** 30 dni od vročitve, delovno in socialno sodišče (odloča po pravilih Zakona o pravnem postopku – ZPP)
- ⊙ Dolžnost sporočanja sprememb: 15 dni

Javna dela

- ◎ **Ukrep APZ** ⇒ lokalni ali državni zaposlitveni programi
- ◎ **Namen:**
 - vzpodbujanje razvoja novih delovnih mest
 - aktiviranje, socializacija, ohranitev in razvoj delovnih sposobnosti brezposelnih
- ◎ **Omejitev:** max leto (+ 1 leto podaljšanja zaradi stanja na trgu dela)
- ◎ Delo in izobraževanje/usposabljanje (do $\frac{1}{4}$)
- ◎ Vključenost v javna dela se vključuje v obdobje zavarovanja

Zdravstveno varstvo

- ① Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ)
- ① Zdravstveno zavarovanje:
 - obvezno
 - prostovoljno (npr. dopolnilno)
- ① Zdravstvena dejavnost kot javna služba
- ① Premoženijske (npr. nadomestilo plače) in nepremoženijske (npr. zdravstvena oskrba) pravice

Nadomestilo plače med začasno zadržanostjo od dela (bolniška odsotnost)

- ◎ **Upravičenci:** zavarovanci, na podlagi mnenja osebnega zdravnika/zdravniške komisije
- ◎ **Čas:** od 31. dne zadržanosti (izjeme; prej delodajalec)
- ◎ **Višina** (osnova je povprečna mesečna plača v zadnjem koledarskem letu):
 - 100 %: poklicna bolezen/poškodba pri delu
 - 90 %: bolezen
 - 80 %: poškodbe izven dela
- ◎ **Problem: zdravstveni absentizem**

Starševsko varstvo in družinski prejemki

⊙ Nepremoženjske pravice

- odsotnost z dela (starševski dopust, porodniški dopust, očetovski, za nego in varstvo otroka, posvojiteljski)
- krajši delovni čas

⊙ Premoženjske pravice

- nadomestilo plače
- družinski prejemki (starševski dodatek, ob rojstvu otroka, otroški dodatek, za nego otroka, za veliko družino, za izgubljeni dohodek)

Socialno varstvo – denarna socialna pomoč

- ⊙ **Namen:** zagotavljanje sredstev za preživetje
- ⊙ **Upravičenci:** kdor si ne more preživetja zagotoviti sam z delom, drugimi dohodki, premoženjem, s pomočjo tistih, ki so ga dolžni preživljati
- ⊙ **Čas:** 3 meseci (+ 6 mesecev), izjeme
- ⊙ **Višina:** 288,81 EUR
- ⊙ **Neupravičenost – krivdni razlogi:** ne dosega minimalnega dohodka iz razlogov, na katere je mogla vplivati oziroma lahko vpliva ali zavrača aktivnosti za zaposlitev oz. izboljšanje soc. položaja
- ⊙ **Pristojni organ:** Center za socialno delo
- ⊙ **Dolžnost:** sprejetje zaposlitve (pogoji: brezposelni, 9 x pomoč/12 m)